

CHVÁLA SATURNA

Rudolf Starý

*Ó, Panovníče vznešeného jména a převeliké moci,
ó Vládci Saturne, jenž jsi chladný, sterilní,
chmurný a zhoubný...
(Z arabské modlitby k Saturnovi, 10. stol. p. Kr.)*

Platónské dialogy někdy začínají nebo končí chvalozpěvem na příslušného boha nebo bohy, v jejichž posvátném okrsku nebo pod jejichž patronací se dialog uskutečnil. Připomeňme si *Faidra*, v jehož samém závěru vyzývá Sókratés svého společníka, aby se pomodlili k tamějším bohům:

„Ó, milý Pane i ostatní bozi těchto míst, dejte mi, abych se stal krásným ve svém nitru; a to vnější, co mám, ať mi je v přátelství s nitrem.“ Atd.

Napadlo mě, že když astrolog zahajuje svůj výklad planety Saturna a dosud si uchoval povědomí o tom, že Saturn není jen obrovská masa hmoty ženoucí se vesmírem, ale bohem, jemuž v naší duši odpovídá mocný psychický hybatel – a podle pohybu planety Saturna můžeme sledovat zrcadlově pohyb tohoto odpovídajícího psychického faktoru –, měl by se pokusit nejprve o hymnus na Saturna, podobný tomu, jaké obsahují *Homérské hymny*. V této prastaré sbírce bychom však hymnus na Krona/Saturna marně hledali. Tento bůh měl neblahou pověst patrně již v oněch dávných dobách. Výčet jeho negativních vlastností a sklonů je rozsáhlý a velmi znepokojivý. Uvedme zde alespoň některé z nich: Saturn je temně melancholický a depresivní, je přísným strážcem zákona, norem a zvyků, zmrazuje všechny podněty vůle a chtění, zejména ty, které směřují k uspokojení slasti, omezuje veškerou činnost člověka a vytyčuje jí hranice, vyžaduje trvalé a soustavné úsilí a práci, plnění povinností a závazků, je symbolem času, přesněji řečeno časnosti včetně vymezeného trvání lidského života. Ostatně mytický Saturn/Kronos polykal své děti hned po narození. Je tradičně zobrazován jako stařec s kosou a jeho symbolem jsou přesýpací hodiny: písek se přesype z horní nádoby do dolní, nastává neodvratný konec, je čas odejít. Na starých vyobrazeních najdeme Saturna také jako starce se zmrzačenými údy a s berlou. Je spojován s vdovstvím, osiřelostí a bezdětností. Středověcí čeští astrologové ho obdařili jménem Hladolet – s narážkou na hlad a bídu, s nímž je spojován (ačkoli v Římě byl Saturn jednoznačně kladným bohem vegetace a bohaté úrody). Saturn je tradičně označován jako Strážce prahu, jako Pán duší, nebo také karmy – to vše zní zlověstně, neboť to souvisí s životem v zásvětí. Když k tomuto výčtu přidáme lstivost, klam a předsudečnost, jež jsou mu rovněž připisovány, a připomeneme jeho podobu věznitele a nemilosrdného soudce, dostaneme obraz, který si vskutku nezdá s obrazem docela slušného obstarožního d'ábla.

Liz Greeneová ve svém pokusu o revizi tohoto obrazu (*Saturn, nový pohled na starého d'ábla*) uvádí, že dokonce i kladné vlastnosti spojované s touto planetou nám připadají poněkud strohé: sebeovládání, ohleduplnost, šetrnost a obezřetnost. Saturn sice také slibuje spoustu užitečných věcí, ale k těm můžeme dospět až po dlouholeté namáhavé práci plné odříkání a teprve poté, co se dokážeme vypořádat s mnoha protivenskými. V horoskopu vyznačuje Saturn ty oblasti života, v nichž se většinou cítíme omezováni, prožíváme zde svá zklamání a jsme nuceni překonávat mnoho překážek. Ale ať už astrologové posuzují Saturna jako více či méně nepříznivou planetu, všichni se shodují v tom, že saturnská zkušenost je pro život člověka nepostradatelná.

Zkusme se však podívat na Saturna z jistého specifického hlediska, které bychom mohli označit jako „morfologické“, a všimněme si těch jeho vlastností, které mají pro utváření života lidí i přírody „tvaroslovný“ význam.

*

*

*

Tak především, Saturn tvaruje, je velkým Tvarovatelem všech věcí, lidí i jejich osudů. Svým tvarováním umožňuje, abychom byli vůbec skuteční, abychom měli tělo a postavu: Saturn symbolizuje kostru lidského těla a kůži chránící a vymezující toto tělo ve vztahu k okolnímu světu (pokožka a její erotogenní zóny přísluší Venuši). Dává nám pevný tvar, jinak bychom se podobali oněm roztrášeným postavám bez pevných obrysů, jaké se hojně vyskytují v povídkách Franze Kafky. Saturn stanovuje zákony sociálního života a umožňuje tak existenci řádu a občanské společnosti.

Saturnské tvarování se samozřejmě týká také astrologie. Saturn vytváří mandalu horoskopu i její strukturu. Lze si jej představit jako nejzazší vnější kruh horoskopu. Přísně vzato, vnější, transsaturnské planety by se měly umísťovat vně horoskopu, za jeho vnějším obvodem (viz obr. 1).

Všechny tyto vnější planety nějakým způsobem překračují a zároveň narušují saturnskou strukturu horoskopu.

Uran se vymaňuje z této struktury (Uran/Saturn).

Neptun ji rozkládá a rozpouští.

Pluto ji křečovitě svírá, a tím vytváří jakousi druhotnou, nouzovou strukturu.

Mimochodem, totalitní režimy vznikly většinou v zemích, v nichž saturnská funkce řádu-zákona-tradice byla vážně oslabena nebo narušena. A protože život, ani život sociálního organismu, nemůže existovat bez pevného tvaru, nastupuje v takovém případě nedostatečně rozvinutého Saturna Pluto jako ten druh energie, který je s to udržet určitý celek pod svým mocenským tlakem pohromadě. Ve srovnání s civilizačně rozlišenou a rozvinutou občanskou společností, jak ji představuje Saturn západních demokracií, je jednota, jež je výsledkem plutonické totality, zjevnou regresí společnosti na úroveň kolektivistické despotie. Proto se po pádu totalitního režimu stala prvořadým úkolem obnova právního řádu, který měl nejprve vytvořit rámec pro činnost všeho druhu, především ekonomickou. Jestliže se tak nestalo, byl to bezprostřední důsledek přežívajících bludů o prvotnosti tzv. ekonomické základny a o automatickém působení ekonomických zákonů jako obdoby zákonů přírodovědních. Ve zdejších podmínkách se princip, který souvisí s řádem, zákonem a tradicí a který astrologie spojuje s planetou Saturn, prosazuje jen obtížně, protože dominantním archetypem českého kolektivního nevědomí je archetyp Herma/Merkura a znamení Blíženců. Vrozená úcta k zákonu, jak ji nacházíme u jiných národů, byť i v poněkud těžkopádně podobě toporně vyznávaných předpisů, zde povážlivě chybí. Ctností (*virtus*) je naopak umění tento zákon obratně obejít nebo důmyslně přelstít.

- Saturn je stavitelem domů, budovatelem měst a komunikací včetně infrastruktury. Poskytuje lidem příbytek a chrání je před vnějšími i vnitřními nepřáteli. Plní tak funkci obranného mechanismu a lze jej přirovnat ke středověkému městu obehnanému hradbami a vyhloubenými příkopy. Chrání nás před vnějšími útoky i před ataky vnitřních psychických sil (retrogradní Saturn). Je symbolem imunity také vůči virovým a psychickým onemocněním.

- Je principem individuace (*principium individuationis*). Z kolektivní beztvaré masy nechá vyvstat jedince s jasně vymezenými osobnostními rysy. Je tvůrcem genetické struktury jedince i jeho „genetického scénáře“. Proto se podílí rozhodující měrou při vytváření našeho Já a celé naší osobnosti. Je zárukou naší trvalé identity.

- Je zárukou trvání věcí a tím i stability a kontinuity. Dává paměť, umožňuje precedenty a zakládá tradici. „Udělat tlustou čáru za minulostí“, jak zní jedno ze zcestných hesel současnosti, je výzvou k vyřazení vlivu Saturna na život spopolitosti. Pospolitost bez pěstované a vyznávané tradice je však beztvarý a pomíjivý jev.

- Vytvářením návyků a stereotypů usnadňuje život. Dokonce i to, co se na první pohled jeví jako nežádoucí uniformita, umožňuje kontakty mezi lidmi a společenské formy styku (konvenční pozdrav zbavuje napětí a vytváří atmosféru důvěry). Tak vzniká pocit sounáležitosti lidí stejné civilizace a kultury.

- Vytváří všechny druhy „nádob“ počínaje včelím úlem a konče hermetickou nádobou (*vas hermeticum*). V nich schraňuje a uchovává nejen látky a věci, ale také životní zkušenosti, a díky tomu umožňuje dozrání vína stejně jako lidské osobnosti. Zralá zkušenost se v průběhu kronovského/saturnského času (chronologicky) proměňuje v moudrost. Neoplatónská akademie ve Florencii vykládala etymologicky Saturna jako *sacer nous* (posvátná mysl). Snad nejpozoruhodnější vlastností Saturna je jeho schopnost proměny. V alchymii platil Saturn za výchozí – velmi nevábnou – látku, z níž na konci Díla vzniká zlato.

- Tím, že člověka vymezí jako smrtelnou bytost a určí mu „jeho počet dnů“ ho vede k tomu, aby své úsilí soustředil na dosažení trvalejších hodnot a učí ho vážit si a využívat času (*Carpe diem!*).

- S tím také úzce souvisí podmíněnost krásy Saturnem, což je okolnost, která může na první pohled zarážet, ale která byla velmi dobře známa všem romantickým básníkům. Jako by teprve krásy, která

pomíjí a vadne, nabývala své pravé hodnoty. Vzpomeňme Baudelaira, který řekl přibližně toto: melancholie je oslnivým průvodcem krásy, a to do té míry, že si nedovedu představit nic krásného bez přiměsí smutku.

- Umožňuje hru, o níž Schiller soudil, že je nejvlastnějším projevem lidského ducha. Umožňuje ji vymezením hřiště, mantinelů a herních pravidel a vůbec platformem všeho druhu, v jejichž rámci se může uskutečnit nejen hra, ale jakákoli činnost, nemá-li se dít chaoticky a bez ohledu na zájmy a potřeby ostatních. Tenisová hra, v níž hráč může podávat tolikrát, kolikrát se mu zachce, dokud se mu podání nepodaří tak, jak si přeje, ztrácí nejen smysl, ale i půvab. Kromě toho Saturn podmiňuje hru i veškeré lidské konání logickým požadavkem „jestliže – pak“. Jestliže dodržíš ty a ty podmínky a budeš postupovat správným způsobem (slovo „správný“ je pro Saturna klíčové), dosáhneš uznávaného výsledku.

- Tím, že učí zdrženlivosti a oddaluje naplnění, jehož je dárcem, stupňuje intenzitu prožitku a činí z něj rozkoš. Zní to jistě hodně absurdně, ale Saturn je podmínkou rozkoše. Přípravuje ji dlouhým odříkáním, neboť náruživost všeho druhu vede k obžerství, a tím i ty nejvzácnější věci ztrácejí na hodnotě i chuti. Pokud dnešní době chybí někde Saturn, je to nejen oblast řádu, pořádku, solidnosti, ale kupodivu také oblast užívání radostí ze života. Současná doba je stále ještě ve znamení konjunkce Urana a Neptuna z devadesátých let (přesná konjunkce nastala v roce 1993, nyní je Neptun ve Vodnáři, což tvoří tzv. recepci, tj.svého druhu konjunkci mezi Neptunem a Uranem). Tyto tendence lze zjednodušeně vyjádřit heslem „instantní spása“, čímž se myslí touha dosáhnout požitků a příslovečné pohody (Neptun) teď hned, a to pomocí nějakého neobvyklého a prudce působícího prostředku (Uran). Německý časopis *Psychologie heute* hovoří v této souvislosti o syndromu, který označuje jako „epidemii selhání sebekontroly“; jinými slovy, jde o selhání jedné z hlavních saturnských schopností, schopnosti držet své choutky na uzdě. Požívačnost bez asistence Saturna končí v neuzilosti, která opět stupňuje tempo a kvantitu a exotičnost při užívání života – a začarovaný kruh se uzavírá.

- Jinou takovou oblastí, která se Saturnem zdánlivě nijak nespojuje, je oblast humoru. Saturn je nepopíratelně vážnost sama, a tam, kde se nedostává saturnské serióznosti, jako je tomu ve zdejších podmínkách, se vážně nebere vůbec nic, ani to, co tvoří samy základy pospolitého a státního života. Politika tak snadno sklouzne na úroveň panoptikální show. V takovém prostředí se humoru nedaří. Ten totiž vyžaduje jako svou nezbytnou ingredienci nejen vážnost, ale přímo tragičnost života. Proto se dnes ze všech stran ozývá veselí všeho druhu, povětšinou hlučné a nesnesitelně hloupé. Humor vyrůstá z tragické vážnosti života a z překonání hrůz, jež člověka deptají, omezují a hrozí ho zahubit („zhoubný Saturn“). Že tomu tak doopravdy je, dokazuje existence židovských anekdot, které často čerpají ze studnice životní moudrosti, ale třeba i anekdot o anglických lordech a jejich služících, kteří za ně přebírají značnou část jejich saturnských funkcí. Zde je jedna taková anekdota: Sir Eustach sedí ve studovně a čte *Timesy*. Vstoupí sluha a říká: „Sire, dovoluji si vám oznámit, že v kuchyni vypukl požár.“ – „Oznamte to lady,“ Jamesi, „víte přece, že záležitostmi kuchyně se nezabývám.“

- Pokud se zdejšímu společenskému prostředí něčeho tragickou měrou nedostává, je to hodnotící soud. A na každém hodnotícím soudu se zásadním způsobem podílí Saturn se svou vymežující funkcí. Ať už jde o logický soud (Saturn/Merkur), estetický soud (Saturn/Venuše) nebo celkové hodnocení (Saturn/Luna), které, jak známo, pokládal Jung za racionální psychickou funkci, určující úlohu zde má vždy Saturn. Jen díky kombinaci Saturna s ostatními planetami lze dospět k závěru, že něco je logicky správné, esteticky krásné nebo společensky přijatelné. Rejstřík saturnsky podmíněného hodnotícího soudu je neobyčejně pestrý a byl vždy považován za výsostný znak vytištěné kultury. Tam, kde role Saturna jako nositele řádu, zákona a nepsaných zvyklostí je ve společenském životě potlačena a znevážena, přestává obecně uznávaný a tradicí a příslušností k určité kulturní oblasti posvěcený hodnotící soud platit, a v téže míře se společenský život začne rozkládat. Vytrácí se přesně ztvarovaný, vyvážený a obecně sdílený cit pro to, co je únosné, a co nikoli. Co se pohybuje v rámci morálních norem, a co překračuje všechny meze a nelze to již tolerovat. Na co je příjemné se dívat, a na co je nesnesitelný pohled. Co je vážnost, a co je fraška. Co je zdravé, a co je zvrácené. Kde končí hravost, a kde začíná trapná exhibice. Jedním slovem, co je slušnost, a co sprostota.

- Vědecký objektivismus vyloučil pod heslem nehodnotící vědy (*Wertfreiheit*) citovou funkci a hodnocení ze všech věd o člověku počínaje historiografií a konče politologií, a dokonce i psychologií. Tím však otevřel cestu nejpustší zaujatosti a iracionálním, zcela nevědomým sklonům a idiosynkraziím. Pod záminkou zdržení se hodnotícího soudu se dějí orgie nejsvévolnějšího odsuzování, denuncování a znevážování. Společnost tak postupně ztrácí

schopnost zvažít, co je hodnotné, a co bezcenné. Sám pojem hodnoty, zejména kulturní hodnoty, se stává předmětem primitivního výsměchu. V této vlně novodobého pseudovědeckého barbarství se daří oportunistům a demagogům všeho druhu, neboť to je stav, v němž je dovoleno vše. A nejen to, vše je dokonce možné. Za těchto okolností hrozí, že lidský život ztratí hodnotu, a tím i důstojnost, neboť ta spočívá ve vědomém přijetí, vyznávání a ztělesnění určitých hodnot.

Jestliže se s hodnotami zachází jako s proměnlivými veličinami, ztrácí lidská existence pevné zakotvení a člověk se stává náchylným davovým psychózám; pak jen vyčkává, co mu držitelé moci předloží jako svou „momentální hodnotu“, která se jim právě hodí v mocenské hře. Propadlost časnosti a pouze zjevnému světu (explikátnímu řádu, jak by řekl W. Keepin) se tím dovršuje. Není čeho se zachytit. Lze jen v dále zaslechnout Krysařovu píšťalu.

Je vždy nebezpečné vyloučit kterýkoli ze základních kosmických principů z utváření života. A Saturn tvaruje nejen hmotné věci, ale také myšlenky a city. A jednou z jeho nezastupitelných funkcí je chránit nás před námi samými.